

Ցարին 10 ռուբլ. վեց ամիսը՝ 6 ռուբլ. երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 Կ. ամիսը՝ (Թիֆլիսում) 1 ռ., հաստով 5 Կ. Բաժանորդ Կն. զրուստ միմիայն խմբագրատանը՝ Դուրիցով, փողոց, № 5.

Խմբագրութեան հասցեն՝ Тифлис, Редакция «Нор-Даръ»
կամ Tiflis, Rédaction «Nor-Dar»

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերէն) ժամը 9-ից մինչև 2-ը: Յայտարարութիւնները ընդունուում են ամեն յիշուհարկով: Ծայրագրութիւնները բաժին 2 Կ., ընկալմանը համարը չընկալագրելով:

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹՅԱՆ

Քրտնկոն. — Լուրեր:
Տիրամօր մահտեսները:
Մամուլի չուրջը:
Քաղաքական. — Գաղթականական հո-
սանքը դէպի Հիւս. Ամերիկայ: Ամերի-
կա-լիւսական դաշնագիր: Ճապոնական
աէդեցութիւնը շինաստանում: Փերմա-
նիա և Խալիս: Քաղաքական կացու-
թիւնը Մարտիկոյում: Քաղաքական
լուրեր:
«Նոր-Դար»-ի հեռագրերը:
Յայտարարութիւններ:

Երեքշաբթի, հոկտեմբերի 14-
ին, Կովկասի կառավարչապետ
դննդարաւորական իշխ. Գ. Ս.
Կալիցինի կեանքի դէմ յայտ ցա-
նուցնելով Կառավարչապետ, բայց
բարեբաղդաբար անյաջող ան-
ցաւ: Այդ մասին պաշտօնական
«Կալիս» լրագիրը հաղորդում
է հետևեալ մանրամասնութիւն-
ները:

«Կեանքից յետոյ, ժամը չորսի
մօտ Իշխան-Կառավարչապետը,
վերջացնելով իւր ցերեկուայ պաշ-
տօնական պարտականութիւնը, ըստ սո-
վորականին զնայելով իշխանուհու
հետ միասին շրջապալելու Կոդո-
րի ճանապարհին վրայ: Նոցին
պայծառապալելով իշխանների վերա-
դարձի ժամանակ այն տեղում,
որ ճանապարհին իջնում է դէպի
լուսաբանական այգին, ոտորոտ-
կայի վրանց, կառքի վրայ երկու
կողմից յանկարծ յարձակուցին
երեք տեղացի շարադրոններ, և
նրանցից մէկը սկսեց զաշտնով
հարուածներ իջնել իշխանի Կոդ-
որի Սերգէյի վրայ: Իսկ եր-
կուսն աշխատում էին դուրս քար-
շել նրան կառքից, բայց իշխանը
հեռացրեց նրանց ձեռնափայտով:
Գառապանի կողքին նստած կա-
ռքից ցած թռաւ գետին և կը-
ռուի բռնակցեց յարձակուցիներին
հետ և, այդ բանի շնորհիւ, նոցին
պաժառաքալելով իշխանների կառ-
քը կարողացաւ հեռանալ: 2ա-
րագործները, կառքի ոտը զըն-
դալով վերադարձուց յետոյ, ըս-
կանցին փախչել Օբրոդանի կող-
մը և թաղուհեցին ձորի մէջ:
Բայց նրանց հետեց ընկան Լու-
յանի տան մօտ պահակապետը
կանգնած քաղաքապարս ոտորկա
նը, Լույանի որդին ձիով և ու-
րիշ մասնաւոր անձեր, իսկ յե-
տոյ նրանց արագ օգնութեան
հասան քաղաքից ոտորոտիկներ
և պահակալներ կառքիներ: 2ա-
րագործները փախչելով մայառ-
ներով ծածկուած ձորի մէջ մի
մայառուից դէպի միւսը, սկսել էին
հրադիմել պարպել, և փոխադարձ
հրացանաձուլութեան ժամանակ
շարադրոններից մէկը սպանուեց,
իսկ երկուսը վերադարձան մէկը
մահացու, իսկ միւսը ծանր կեր-
պով:

«Մինչ այդ կառավարչապետն
ամուսնու հետ հասաւ պալատ,
որտեղ կանգնած բժիշկները կա-
պեցին նորին պայծառապալելու-
թեան վերջերը: Ընդ սմին երեւց,
որ զաշտնով հասցրած են զլիւսի
կերթ վերջ—երկուսը զլիւսարկի
վրայից և մէկը երեսին, բացի
զըտնից, մի վերջ էլ հասցրաւ

է ձախ ձեռքին, Բանից երեւց,
որ այդ վերջերը, շնորհիւ Աստու-
ծոյ, վտանգաւոր չեն: Դիւսին
հասցրած վերջերը չեն խանգա-
րել զանգի ոտկոնները: Նորին
պայծառապալելով իշխանի ամբողջ
ժամանակ կալտառ և հանդիստ
էր և վերջերը կապուելուց յետոյ
իսկայն երկու գուրս եկաւ մեծ դահ-
լիւսում մեծ թուով հաւարուած
տեղական հասարակութեան ներ-
կայացուցիչներին և ներկայացուց-
չուհիներին մօտ: Նոյն տեղը հաւա-
քուել էին տեղական իշխանութիւն
ները և պրոկուրատուրան, իրենց
զուլու ունենալով դատական պա-
լատի պրոկուրորին, և սկսուեց
դատական ընտելութիւնը:

«Իշխանի վրայ գործուած յար-
ձակումը յետ մղող վերադարձած
կառքից բերուեց պալատ և իս-
կայն երկու տոցին պայծառապալելու-
թիւններին հոգաւոր խնամքի
առարկայ դարձաւ: Պէտք էր զար-
մանալ նորին պայծառապալելու-
թիւն իշխանուհու Մարիա Ֆեո-
դորովնայի դէպի այդ հաւատա-
րիմ ծառայի վիճակը ցայց տուած
սրտագրաւ ուշադրութեան վրայ,
որով անհանգիստանում էր այդ
ծառայի համար, չնայելով հէնց
նոր իւր աշխի տուած կատա-
րուած ցնցող շարադրոնութեան:

«Վերադարձած կառքի մօտ
բերուցին սպանուած և վերա-
դարձած շարադրոնները, որոնց
և իսկայն ճանաչեց նա:
«Երեկոյան երկու վերադարձ
շարադրոններն էլ մեռան:
«Մարդու մարմեր վերադարձում
են,— աւելացնում է «Կալիս»-ը,
— երբ մտածում է այս սարսա-
փելի շարադրոնութեան մասին:
Կարելի էր միթէ սպասել, որ
յանդուգն ձեռք կարծրանայ
Իշխանուհու իշխանութեան եր-
կուսն պաշտօնական զլիւսուր ներ-
կայացուցչի կեանքի դէմ, որն
ամբողջապէս նուիրուած է իրեն
յանձնուած երկրի բարօրու-
թեանը ծառայելուն: Կուզէիք
հաւատալ, որ շարադրոնները չեն
պատկանում Կովկասի տեղական
ընտելութեան կազմին»:

Հսկանքի 15, Երեկոյան ժամը
8-ին:
Բիւլետեն Կովկասի քաղաքային մա-
սի պ. Կառավարչապետ գեներալ-ա-
դիւտանտ Իշխան Քրիստիան Սերգէյի
Գոլիցինի առաջնութեան մասին:
Նորին Պայծառապալելով իշխան հոկ-
տեմբերի 14-ից դէպի 15-ի գիշերը
վերջերը կապուելուց յետոյ, առկայեց
պահուցիչ կերպով: Առաջուտեան տա-
րաթիւնն առաջինն էր 36,6: Զար-
կերակը՝ լաւ: Ցորեկը տաքութեան
աստիճանը բարձրացաւ մինչև 39 աս-
տիճան, իսկ երեկոյան ժամը 8-ին
38,5 էր: Զարկերակը ամբողջ ժամա-
նակը լաւ էր: Վերակապերը փոխա-
ծածանակ վերջերը լաւ վիճակի մէջ
էին:
Մարին
Շուրճակ
Ռուզնիկ
Գաղմակի

Գ Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն
— Լուսաւորութեան միջոցառու-
թեան մէջ, մայրաքաղաքի թերթերի
ասելով, շուտով խնդրի պիտի ընդունի
Պետերբուրգի համալսարանում բժշկա-
կան մասնաճիւղ բանալու:
— Թիֆլիսի քաղաքապետը նախա-
նախաճառ արեց Կովկասի քաղաքա-
պետին ինքնավարութեան հա-
մար քաղաքային ինքնավարութեան
խնդիրը: Հաւարարում տպացուցեց
զինազինութիւն համար քաղաքը:
Այդ պարագային խորհրդի
հոկտեմբերի 13-ի նիստին քաղաքա-
պետը հաղորդեց Թիֆլիսում նորեւ
վախճանուած ծառայութեան ձեռնարկի
կապակից հարցերը: Թիֆլիսի քաղաքա-
պետը անհաշիւ համար այն պայմանով,
որ 40%-ը յատկացուի բացառապէս
յայտարարական ուսանողների և 20%-ը
ուրիշ դաստիարակման պատկանող ու-
սանողների: 20% (կամ 40,000 ռուբլի)
յատկացում է քաղաքային հիւանդա-
նոց բանալու հոգեկան հիւանդների
համար: 10% — Թիֆլիսի առեւտրա-
կան զարգացում և 10% — Աւստրիայի առեւտրա-
հաս յանցագործների ուղղիչ ապաստա-
րանին:
— Խմբագրութիւնն ստացաւ հետե-
ւալ նոր հրատարակութիւնները: 1)
«Գործը գործ է պահանջում», կատա-
կերգութիւն երեք գործողութիւնով
Օկտաւ Միլերայի, թարգմ. Ֆրանսիէի
Կ. Զալայանի, Թիֆլիս, 153 էջ: 2)
«Պատուաւորներից մէկը», կոմիդիա մի
արարուածով Բրակոյի, փոխադր. Կ.
Զալայանի, Թիֆլիս, 36 էջ:

ՏԻՐԱՐՈՐ ՄՈՃՏԵՍՆԵՐ

Այս ամառ Թիֆլիսում մի երկու
խաչապոյ մի պարզամտ քահանայի
համոզում էին, թէ քաղաքի հիւանդա-
նոցներից մէկում մի նշնանակ ունեն,
որ պատան, դադար և թաղուղ չունի,
և խղճալի կերպով խնդրում էին նրա-
նից, որ նա համաձայնուէր թէ ձրի
թաղուղի այդ մեռելը և թէ երկու տո-
ղով մի ստորապարտութիւն տալու իրենց,
որ հնարաւորութիւն ունենան ժողո-
վրդի միջից հանգանակել պէտք եղած
գրամը՝ պատան ու դադար գնելու
համար: Քահանան հաւատաց այդ խա-
բերանքին և տալով նրանց մի ազդու
կոշնապի, դրանով զինեց նրանց՝ հարա-
տահարելու հաղաթաւոր բարեպաշտ
և մարդասէր անձնաւորութիւնների
գրգռանքները: Նրանք յայտնի խաչապո-
յների բուն հայրենիքից, այն՝ Սալմա-
տի, Ուրմիոյ և Հին-Նախիջևանի գիւ-
ղերից չէին, այլ ալեքսանդրապոլից և
տաճկաստանի հայեր, որոնք իրենց
նպատակին հասնելով գնացին ու մի-
շէ այսօր էլ չեն վերադարձել իրենց
ննջեցեալ թաղուղի...
Այդ դէպքը զարթեցնում է իմ մէջ
խելագործութիւն: Ի՞նչ որ չըջանի խա-
չապոյների մասին, որոնք գործում են
բուն խաչապոյների հայրենիքում: Սա-
կայն հետաքրքիր անձնաւորութիւնը

մշակաւ Պարոյ է տեսնել զրանց ինչ-
պէս պարսկախոյրում, նոյնպէս և ամեն
տեղ, Այնտեղ նրանք իրենց անուանում
են «Տիրարոյ» *): Դաստիարակներ և վար-
պետութեան շահագործում գիւղացիների՝
իրենց պապենական աւանդութիւնները
պահող, կրօնական սրբութիւններին
երկրպագու և միայն իրենց հայրենիքից
դուրս յայտնի խաչապոյների հաւատքն
անգամ... Դողը՝ գողից դողացաւ, Աս-
տուած վրան դարձաւ, առում է
ժողովրդական առածը:

Այդ «մատեններն» սկսում են շար-
քով այցելել գիւղական բոլոր տները,
ուր երկրպագութեամբ բաց են անում
ալիւրի մաղի վրայ մի քանի մետաք-
սեայ ծրարների մէջ փաթեթած ար-
ծաթեայ «խաչը» և սկսում են երգել
մի ուր և է քրդական լոյս, իբրեւ թէ
շարական, վերջին կցելով՝ «օրհնու-
թեամբ զեղբ մեծացուցանեմք» խօս-
քերը, առաջ գալիս կապաժնիւր փաշա
տեղու Նազաթալով: Այնուհետեւ տան
բոլոր անդամները մի առանձին ակնա-
ծանքով մօտենալով համարում են
«խաչը» և առատ նուէրներ տալիս:

Ցան հասակաւորները նախազգուշա-
ցնում են և փորձելով «անապարհ»
չդառնալու դէպի Տիրարային ու նրա
նախնայները, որպէսզի ունէ՞ք ի տակ
չընկնեն, — նրա վերջեր շտապակեն:

Այդ անպատկառ արարածներն իսկա-
պէս իրենց գիւղային անէ՞քներով ահ
ու սարսափ են ազդել գիւղական միա-
միտ հասարակութեանը, և խեղճ ուս-
միկը, որպէսզի նրանց տեսնելիս՝ նոր
փորձանքներ մէջ չընկնեն — Տիրարոյ
վերջերս տէր չ'ըստանայ և թէ ունե-
ցած ու գալիս անուրժեղ խոցերի ա-
ռաւայն առնէ — դառնում է մի թափա-
ռաչիկ ուստաւոր և խորութիւն չը-
դնելով սրբապաշտների մէջ, լինել զը-
բանք հայի, ապօրու թէ թուրքի, ուս-
տում է տալ նրանց անուանի իրեն
ունէ՞ք կով, գոմէշ, հորթ, աշխար, իւղ,
ցորեն, չամիչ, մանած, մետաքսեայ
ծածկոց ու թաշկինակներ:

Իսկ եթէ մահաբաններն պատահէ
տեսնել գիւղական նախքում մի արեւ
պիտակաւոր անասուն, նրանք այդ
անասունը Տիրարոյ սեպականութիւնը
համարելով, ազատ կերպով տիրանում
են նրան: Իսկ տղտ գիւղացին իւր
հնուցի վեր նախապաշարուած վիճակի
մէջ՝ սոսկում է Տիրարոյից և չի հա-
մարձակուում այդ ախ-աշխարայ յափը-
տակութեան դէմ բողբոջել, թէ կեղծ
յափառութեամբ լինի իւր միակ լծկան
եղբ:

Ցան սիրտ պէտք տեսի, որ այդ մահ-
տաններին գիւղերում տալն չի հիւ-
րախոսում ու օգնողներ լինում են
ընդհանրապէս գիւղական քահանաներն
հէնց իրենց, համոզելով գիւղացիներ-
ին, որ նրանց վրայի «Տիրարոյ»
խոցերը՝ հետեանք են նրանց անորէն
գործերը:

Եւ այդ խաչապոյները, որ շարունակ
կեղծում են առանց այն էլ աղքատ
գիւղացուն, աշխատում են համոզել
նրան, որպէս թէ իրենց Տիրարոյ
վանքի իսկական ծառայողներն են
և միաբանութիւնից յատկապէս ուղար-
կուած են ժողովրդի ուխտած նուէր-
ները հաւաքելու, ասելով երբեմն, թէ
վանքը շուտափոյ Նորագութեան կա-
րիք ունի, երբեմն՝ թէ քրդերիցն է
կողոպտուած, երբեմն՝ թէ մեծ թուով
վերջ ունեցող ուխտաւորներ են ընելի
նրա օրուր, որոնց կարիքները հոգա-
լու ուրիշ կերպ վերջացնել չկան:

*) Տիրարայի մի վանք է: Երբ հետում
է Վանքի մի քանի ժամուայ անապարհ հեռու
դէպի հարաւարները:

Պարսկաստանի դժբաղդ գտնուե-
լու, ուր բժիշկն ու բժշկական օդ-
նութիւնը երբեք պոյութիւն չունեն ս-
ման մի սիֆիլիսային և վերամաշկա-
յին վատ խոց անգական բարբառով
իւանջող, խառնադու, կեր-եւար ևայլ
մկրտում է «Տիրարոյ վերջ» անունով
և այս բանը օրագրողութիւն չի հո-
մարում, և այս բանի դէմ չի բող-
բում նոյն իսկ հասկացող հոգեւորական-
ներեց մէկը:

Stiphenson

ՄԱՍՈՒԼԻ ԾՈՒՐԱԸ

Ինչպէս յայտնի է, սեպտեմբերի 9-
ի Պոլսում մեռել է տեղացի հայ յայտ-
նի բժիշկ Միլայի Խորասանեանը:
«Բիւզանդիոն» առաջ է բերում տեղա-
կան թիւրք օրգանների կարծիքները
հանգուցեալի անձնաւորութեան մասին:

«Բիւզանդ»-ն ասում է, թէ Խորասան-
եանը երբեք

ուսուցիչ դասախօսութեանց միջոցին իւր աշ-
կերտներուն կ'իջեղէր միշտ թէ ձեռք փափակ
վարձուքը, անկեղծ մէկ խօսքը, զիստ կարեւ-
ցութիւնը շատ ակնի կազմին հիւանդները
քան ձեռք տուած դեղերը: Խորասանեան էֆ.
այնպիսի բժիշկ մէր որ զննութենէ չէր ձաճա-
քանար, հաջորդութեամբ չէր խուսափէր և հի-
ւանդութիւնը չհանցած՝ վնաս չէր արձակէր:
Իւր մահը մեծ վշտ պէտք է պատճառէ մասնա-
ւորեալ օստանցի բժիշկներուն, որոց ամենքն
ալ իբրեւ օգտուած են: Բժշկական վարժարանի
մէջ առնելն ակնի խառնադնութեան ձեղքը
կ'ուսուցանէր, և այս փոփոխ արուեստն իւր
աշակերտներուն մտնողներուն հոգեւորացնե-
լու կ'իշխարէ... Տեղ. Խորասանեան էֆ. Բա-
քիէն Պոլսի վերադառնալէն վերջ. Ծափային
խաղաղութեան խաղաղութեան, զոր-զնապիտի
ախաղաղակով նախ «Թալիք» Գրքին Արքանի
չոգնաւին բժիշկ կարգուցաւ, և մէկ տարի
պաշտօնակարելէ վերջ՝ 2000 դր. առաքելա-
կով անգամ անուսուցեցաւ Պոլսական ժողո-
վին, և այդ ժողովին շնորհելն ետքը, Բժշկա-
կան վարժարանին ուսուցիչ կարգուցեալ Ան-
ցեալ տարի իւր խնդրածը հանգուցեալ կո-
չուցաւ և զկեանս պատուով ուսուցչապետ
տիտղոսը շնորհուցաւ իրեն: Ծափային մը
Կայսերական Բժշկական Ընկերութեան նախա-
գահ եղաւ, և մինչ իւր մահուան օրը, Զամի-
տիէ մականակ հիւանդանոցին պատասխան
բժիշկն էր: Այս առթիւ մեք ալ յիշել թէ
Տեղ. Խորասանեան էֆ., որ հիւանդանոցին
հիւանդութեանց մեծ մասնագետ մէր, Կայսե-
րական կառավարութեան կողմէ Պոլսի զըր-
կուցեալ Տեղ. Գրքին փաշայի հետ, Տեղ. Բա-
քիէն թիւրքերէն կոչուած Բարախանով
այլ վաղանցիկ դիւտան ինչ ըլլալը ընելու հա-
մար: Տեղ. Խորասանեանի մահն ամենաօրեալ
անկեղծ և իրական վշտ պատճառող մեծ հո-
րուտ մ'է: Հանգուցեալ մեծանուն Տեղ. Գրքին
մասուցած ծառայութիւնները բազմապիսի են:
Խորասանեան էֆ. բարոյական օրհնակներով իւր
զբաւած բարձր դիրքին իրաւամբ արժանի էր,
որուն փայլուն ապացոյցն է այն ժառանգութիւնն
ու մասնաւոր յարգանքը զոր ժողովրդիկն ա-
մէն դասակարգերը խնամելին իրենց նկատ-
մամբ: Այսօր Տեղ. Խորասանեան էֆ. անուղի
խող մեծ ու փոքր ամէն մարդ կ'երեւակե
բժիշկ մը պատուար, վատահիշիկ իւր կատա-
րեալ արուեստին շահ ալ կատարեալ խնդ-
միտ, այնպէս որ գիւրքին է բոլորէն թէ բժիշկ-
ներուն մէջ այսպէս ընդհանուր համարւած մը
չահելու համար, այս բարձր անձնաւորութիւն
մեքան մեծ շանքեր բրած և ճրքան փորձա-
նութեանց տիրացած է: Տեղ. Խորասանեան
էֆ. շնորհակալութիւն տիտղոսին արժանա-
ցած էր, և ամէն ոք, առանց զգուշաւորու-
թեան, կրնար այս պատուար մարդուն վրա-
տահիլ իւր ընտանեկան ամէնին Թալուս զաղա-
նիքները, ցարդ քիչ մարդիկ կրցած են անոր
չափ ընդհանուր վատահիշիկ զբաւելու: Հի-
ւանդներուն հետ իւր փափակ ու քաղաքապար
վարձուքին այնքան մեծ վատահիշիկ կ'ընե-
րէր, որ իւր գիւրքին անմիջապէս կ'առեց-
նէին ակտիւ ընթացքը:

Իսկ Վարդաշ-ը խօսում է հետեւեալ
կերպով:
«Խորասանեան էֆ. Խորասանեանի անուր
մարդիկ կան, բայց Տեղ. Խորասանեանի անուր
պահանաւոր ուսուցչապետի մի, հարուստ բժիշկ
մը հոմանիշ եղած է, և ակնի ակնի մեծ հաճ-

